

e-ISSN: 2630-631X

Article Type

Research Article

Subject Area

Psychology

Vol: 8

Issue: 56

Year: 2022

Pp: 481-491

Arrival

19 December 2021

Published

28 February 2022

Article ID 1326

Doi Number

<http://dx.doi.org/10.31576/smrj.1326>**How to Cite This Article**

Öztürk, F. & Nedim Bal, P. (2022). "Covid-19 Korkusu İle Anksiyete Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 8(56): 481-491.

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Covid-19 Korkusu İle Anksiyete Arasındaki İlişkinin İncelenmesi¹**Analysis Of The Relationship Between Fear Of Covid-19 And Anxiety**Fidan ÖZTÜRK¹ Doç. Dr. Pervin NEDİM BAL² ¹Beykent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul, Türkiye.²Beykent Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü. Öğretim Üyesi, İstanbul, Türkiye.**ÖZET**

Bu çalışmada Covid-19 korkusu ile anksiyete arasındaki ilişki incelenmiştir. Bununla birlikte Covid-19 korkusu ve anksiyete düzeyinin çeşitli demografik faktörlere göre farklılaşp farklılaşmadığı da araştırılmıştır. Veriler, 238'i erkek, 368'i kadın olmak üzere toplam 606 katılımcının yer aldığı anket çalışmasıyla elde edilmiştir. Bu nicel çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Veriler, "Demografik Bilgi Formu", "Covid-19 Korkusu Ölçeği" ve "Beck Anksiyete Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Demografik verilere dayalı ikili bağımsız değişkenlerin farklılıklarının karşılaştırılmasında t-testi, çoklu bağımsız değişkenlerin karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Verilerin dağılımına ilişkin normallik testi yapılmış olup, dağılımın normal olduğu tespit edilmiştir. Covid-19 korkusu ve anksiyete arasındaki ilişkiyi tespit etmek için Pearson korelasyon analizinden yararlanılmış; değişkenlerin birbirleri üzerindeki etkilerini ölçmek içinse basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, Covid-19 korkusunun, anksiyete seviyesi ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Buna göre anksiyete seviyesi yüksek katılımcıların Covid-19 korkusunun daha yüksek olduğu; Covid-19 korkusu ve anksiyete düzeyinin çeşitli demografik verilere göre farklılaştığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Anksiyete, Korku.**ABSTRACT**

In this study the relationship between fear of Covid-19 and anxiety was examined. In addition the effects of various demographic factors on fear of Covid-19 and anxiety were investigated. The data were obtained through a survey, involving a total of 606 participants; 238 of them were male and 368 of them were female. The study designed using a correlational survey model. As data collection tools "Demographic Information Form", "Fear of Covid-19 Scale" and "Beck Anxiety Inventory" were used. For the analysis of the data, t-test was used to compare the differences of binary independent variables based on demographic data and one-way ANOVA analysis was used to compare multiple independent variables. Pearson correlation analysis was used to determine the relationship between fear of Covid-19 and anxiety; simple linear regression analysis was used to measure the effects of related variables on each other. As a result of the analysis, it was determined that the fear of Covid-19 was significantly related to the level of anxiety. Accordingly, it was found that the participants with high anxiety levels had a higher fear of Covid-19; and also it has been observed the fear of Covid-19 and anxiety levels differ according to various demographic data.

Key Words: Covid-19, Anxiety, Fear.**1. GİRİŞ**

Covid-19, 2019 yılının son aylarında ortaya çıkmış, o günden bu yana gerek ekonomik, gerek sosyolojik ve gerekse toplumsal alanlarda meydana getirdiği değişikliklerle insanlık tarihinde önemli bir yer edinmiştir. Bu süreçte alınan bir takım sıkı tedbirler, özellikle ilk zamanlarda çok daha yoğun hissedilen belirsizlik, Covid-19'a yakalananların yeniden hastalanma korkusu, izolasyon sürecinin getirdiği dışlanmışlık hissi ve hastalığın hafızalarda bıraktığı izler uzun vadede çeşitli psikolojik sorunlara zemin hazırlamıştır. Üstelik hâlihazırda çeşitli psikolojik rahatsızlıklardan mustarip olanlar için durum daha da karmaşık bir hal almıştır. Bu sebeple Covid-19 yalnızca bulaşıcı bir enfeksiyon hastalığı değil; aynı zamanda ciddi ve çok katmanlı bir toplumsal ve psikolojik bir sorun olarak değerlendirilmelidir. Bu durum salgının psikolojik etkilerinin araştırılmasını ve uzun vadede koruyucu tedbirlerin alınmasını son derece önemli bir hale getirmiştir.

Pandemi gibi olağan dışı durumlar hem bireysel hem de toplumsal olarak sağlık, güvenlik, ekonomi ve refah seviyesi gibi konularda olumsuz etkilere neden olabilir. Bunun sonucunda bireyler bir süre sonra sağlıklı davranışlar sergileyebilir ve aşırı duygusal tepkiler geliştirebilirler (Pfefferbaum ve North, 2020: 510). Salgının süresinin uzaması ve koruyucu tedbirler olarak hayatımıza giren yeni davranışların (maske kullanımı, çeşitli seyahat kısıtlamaları, uzaktan eğitim ve çalışma, sosyokültürel etkinliklerin bitme noktasına gelmesi vb.) zorunlu olarak yaşam biçimine dönüşmeye başlaması, çeşitli adaptasyon sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Konuyla ilgili geçmişte SARS salgını üzerine yapılan bir araştırma, karantina tedbirlerine

¹Bu makale Fidan Öztürk'ün Beykent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji programında hazırlamış olduğu, " Yetişkinlerde Covid-19 Korkusu ile Anksiyete ve Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" (Aralık, 2021) adlı yüksek lisans tezinin verilerinin bir kısmı kullanılarak üretilmiştir.

başlangıçta istekli ve uyumlu olan bireylerin, süreç ilerledikçe yaşadıkları psikolojik ve duygusal sıkıntılar sebebiyle motivasyonlarının bozulup, kuralları ihlal etmeyi düşündüklerini göstermiştir (DiGiovanni ve ark., 2004: 269). Bugün gelinen noktada aşılama çalışmaları tüm hızıyla devam etse de, bazı pandemi kurallarının halen yürürlükte olması ve hastalığın yayılımının ve ölümlerin sürmesi; kişilerin psikolojik dirençlerinin kırılmasına ve psikopatolojik vakaların gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Nitekim Covid-19'la ilgili yürütülen çalışmalarda elde edilen ilk bulgular ışığında, hastalığı atlatan kişilerde deliryum, depresyon, anksiyete ve insomnia gibi psikolojik hastalıklar gözlemlendiği belirtilmiştir (Rogers ve ark., 2020: 614). Bu bağlamda Covid-19 korkusunun anksiyete gibi toplumda en sık rastlanan psikolojik hastalıklardan biriyle olan ilişkisini anlamak, sorunu ortaya koyabilmek adına önemli bir adım olarak görülmektedir.

Anksiyete, bireyin bir tehlike, felaket veya olumsuz bir durum beklentisiyle hissettiği endişe ve somatik gerilim tepkileriyle karakterize edilen bir duygudur. Geniş bir zaman aralığında hissedilen ve olası tehlikelere odaklanan bir duygu durumunu ifade eder. Anksiyete, stresli durumlarda olağan bir tepkidir. Geçici süreli olması ve belirli bir sebebe bağlı olması durumunda kişinin başa çıkmasını kolaylaştırır. Olası bir tehlike durumunda hayatta kalmayı ve tehlikeden kaçışı sağlayan bir uyarıcı mekanizma davranışı gösterir. Aynı zamanda belirli düzeyde (patolojik olmayan seviyede) anksiyetenin performansı artırdığı da uzun süredir bilinmektedir (Yerkes ve Dodson, 1908: 459-482). Anksiyete bireyin yaşamını olumsuz yönde etkilemeye başladığında ve kişide zihinsel, davranışsal ve duygusal bozukluklar görüldüğünde patolojik bir durumdan söz etmek mümkün olabilir. Anksiyetenin ortaya çıkardığı patolojik olgular, nevrotik bozukluklar olarak değerlendirilir. Bu tip bozukluklarda kişinin benlik algısı, sosyal davranışları ve olayları değerlendirme yetenekleri olması gerektiği gibi seyrederek. Ancak kişi yüksek stres kaynakları ile baş etmede sorunlar yaşamaktadır (Uzay, 2002: 5). Kişiyi anksiyete teşhisinin konulabilmesi için anksiyete duygusunun hemen her zaman hissedilmeye başlaması, zaman içerisinde azalmak yerine artma eğilimi göstermesi ve anksiyeteye dayalı fiziksel bulguların kişinin yaşamını önemli ölçüde etkilemiş olması gerekmektedir. Anksiyete tek başına bir hastalık olabileceği gibi başka mental ve fiziksel hastalıklarla birlikte yaygın şekilde görülebilmektedir (Stavrakaki ve Vargo, 1986: 7-16; Sareen ve ark., 2005: 193-202; Alkan, 2007: 1-130). Anksiyete teşhisi alan hastaların genelinde taşikardi, çarpıntı, titreme, nefes alma veya yutkunmada güçlük, el ve ayakların aşırı terlemesi veya soğukluğu, sık idrara çıkma isteği gibi tepkiler gözlemlenmiştir. Zihinsel olarak sürekli tehlike korkusu, endişelilik hali, odaklanamama, uyku sorunları ve cinsel istekte azalma gibi belirtiler anksiyeteye işaret etmektedir (Ağal, 2015: 26).

Bu çalışmanın amacı, Covid-19 korkusunun, anksiyete düzeyinden ne şekilde etkilendiğini ortaya koymak ve elde edilen sonuçlara istinaden çeşitli önlemler sunarak, aynı zamanda cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi demografik faktörleriyle; psikolojik tedavi geçmişi, kronik hastalık mevcudiyeti ve Covid-19 geçirme ve Covid-19 sonucu bir yakını kaybetme faktörlerine göre Covid-19 korkusu ve anksiyete düzeyinin farklılaşmasını inceleyerek literatüre katkıda bulunulması hedeflenmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, genel tarama yöntemlerinden biri olan ilişkisel tarama modeli kullanılarak yapılmıştır. Bu model sayesinde değişkenlerin birbirini etkileyip etkilemedikleri, varsa etkinin hangi yönlü olduğu tespit edilebilmektedir (Karasar, 2012: 81-82).

2.2. Araştırmanın Problemleri

Araştırma problemleri şunlardır:

- ✓ Covid-19 korkusu ile anksiyete arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Varsa ne düzeydedir?
- ✓ Covid-19 korkusu; cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, psikolojik tedavi alıp almama, kronik hastalığı olup olmama, Covid-19 geçirme ve Covid-19 sonucu bir yakını kaybetme faktörlerine göre farklılaşmakta mıdır?
- ✓ Anksiyete düzeyi; cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, psikolojik tedavi alıp almama, kronik hastalığı olup olmama, Covid-19 geçirme ve Covid-19 sonucu bir yakını kaybetme faktörlerine göre farklılaşmakta mıdır?

2.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye'de yaşayan ve yaşları 18-65 arasında değişen yetişkinler, örneklemini ise kolayda örnekleme yoluyla seçilen 606 kişi oluşturmaktadır. Katılımcıların %60,7'si kadın, %39,3'ü erkektir.

%40,8'i 18-27 yaş, %24,4'ü 28-37 yaş, %18,3'ü 38-47 yaş, %13,2'si 48-57 yaş ve %3,3'ü de 58-65 yaş aralığındadır. Katılımcıların %5,8'i ilköğretim mezunu, %19'u lise mezunu, %58,2'si lisans mezunu ve %17'si lisansüstü mezundur. %12,4'ü daha önce psikolojik tedavi gördüğünü belirtirken, %87,6'sı görmediğini söylemiştir. Katılımcıların %14,9'unda kronik hastalık varken, %85,1'inin herhangi bir kronik hastalığı bulunmamaktadır. Demografik bilgilere Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1. Çalışmaya katılanların demografik özellikleri

	Gruplar	N	%
Cinsiyet	Kadın	368	%60,7
	Erkek	238	%39,3
Yaş	18-27	247	%40,8
	28-37	148	%24,4
	38-47	111	%18,3
	48-57	80	%13,2
	58-65	20	%3,3
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	35	%5,8
	Lise	115	%19,0
	Lisans	353	%58,2
	Lisansüstü	103	%17,0
Psikolojik tedavi gördünüz mü?	Evet	75	%12,4
	Hayır	531	%87,6
Kronik hastalığınız var mı?	Var	90	%14,9
	Yok	516	%85,1
Covid-19 geçirdiniz mi?	Evet	111	%18,3
	Hayır	495	%81,7
Covid-19'dan ölen bir yakınınız var mı?	Evet	202	%33,3
	Hayır	404	%66,7

2.4. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri, bir demografik bilgi formu ile iki ayrı ölçekten oluşan bir anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Veriler 2020-2021 eğitim öğretim yılı içerisinde toplanmıştır.

2.4.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formu araştırmacı tarafından literatürdeki benzer çalışmalardan faydalanılarak hazırlanmıştır. Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, kronik hastalık mevcudiyeti, psikolojik tedavi geçmişi, Covid-19 geçirip geçirmediği ve Covid-19'dan dolayı bir yakını kaybedip kaybetmediğine yönelik sorular bu formda yer almaktadır.

2.4.2. Covid-19 Korkusu Ölçeği

Covid-19 Korkusu Ölçeği, Covid-19'dan kaynaklanan korkuyu ölçmek amacıyla, Ahorsu ve ark. (2020: 1-9) tarafından geliştirilmiştir. Türkçe uyarlaması, geçerlilik ve güvenilirlik testleri Bakioğlu ve ark. (2020: 1-14) tarafından yapılmıştır. Çalışma kapsamında ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0,90 olarak bulunmuştur. Tek boyutlu olarak tasarlanan ölçek, toplam 7 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekteki sorulara verilen yanıtlar, 5'li Likert tipinde (1-Kesinlikle katılmıyorum, 5-Kesinlikle katılıyorum) puanlanmıştır. Ölçekten alınabilecek puanlar 7-35 arasında değişmektedir. Uygulama sonunda elde edilen toplam puanın yüksekliği katılımcıların Covid-19 korkusunun seviyesinin yüksekliğini göstermektedir.

2.4.3. Beck Anksiyete Ölçeği

Beck Anksiyete Ölçeği, katılımcıların anksiyete seviyelerini ölçmek amacıyla, Beck ve ark. (1988: 893-897) tarafından geliştirilmiştir. Ulusoy ve ark. (1998: 163-172) tarafından Türkçeye uyarlanmış, geçerlilik ve güvenilirlik testleri yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0,93'tür. Toplam 21 sorudan oluşan ölçekte cevaplar 0-3 arası puanlanmıştır (0-hiç hissetmedim, 3-aşırı derecede/sürekli hissediyorum). Ölçekte yer alan ifadelerin dört tanesi kaygılı ruh halini tespit etmeye yönelik, üç tanesi spesifik bir korkuya yönelik ve 14 tanesi ise anksiyetenin neden olabileceği fizyolojik tepkilere yönelik ifadelerden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 0-63 arasında değişmektedir. 8-15 puan arası hafif düzeyde anksiyete belirtisi, 16-25 puan arası orta düzeyde anksiyete belirtisi, 26-63 puan arası şiddetli düzeyde anksiyete belirtisi görüldüğüne işaret etmektedir. Çalışma kapsamında istatistiksel analizlerde hata olmasının önüne geçmek için ölçekteki puanlamalar 1-4 arası değerlendirilmiştir. Dolayısıyla anksiyete puanları değerlendirilirken her bir sınır değer 21 puan ötelenmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Covid-19 korkusu ile anksiyete düzeyi arasındaki ilişki araştırılırken Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. İlişkili olduğu tespit edilen sonuçlarda, ilişkinin düzeyini ölçmek için basit doğrusal regresyon analizinden faydalanılmıştır. Bu analizlerden önce betimsel analizler yapılmış; çarpıklık ve basıklık (Skewness ve Kurtosis) katsayıları incelenip, verilerin normallik varsayımı test edilerek Pearson korelasyonunun kullanımının uygunluğu ortaya konmuştur.

Covid-19 korkusu ve anksiyete düzeylerinin demografik özelliklere göre karşılaştırmalı testlerinde ikili bağımsız değişkenler için (cinsiyet, psikolojik tedavi alma, kronik hastalık mevcudiyeti, Covid-19 geçirme, bir yakınının kaybı ile ilgili sorular) bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır. Değişkenlerin ikiden fazla olduğu ifadelerde (yaş ve eğitim düzeyi ile ilgili sorular) tek yönlü Anova analizi uygulanmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Covid-19 Korkusunun Anksiyete Açısından İncelenmesi

Bu bölümde Covid-19 korkusu ile anksiyete düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. İki değişken arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Ancak korelasyon analizinden önce gerekli normallik şartının kontrolü için verilerin basıklık ve çarpıklık değerleri ile betimsel istatistikleri incelenmiştir.

Tablo 2. Covid-19 Korkusu ve Beck Anksiyete Ölçeklerine Verilen Yanıtların Betimsel İstatistikleri ile Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Ölçek	N	$\bar{X}$	ss	Min	Max	Çarpıklık	Basıklık
<i>Covid-19 Korkusu Ölçeği</i>	606	16,6436	7,2560	7	35	0,686	-0,237
<i>Anksiyete Ölçeği</i>	606	31,7822	10,0818	21	75	1,266	1,530

Tablo 2’de ilgili ölçeklerin betimsel istatistikleri ile basıklık ve çarpıklık değerleri verilmiştir. Normallik şartının sağlandığını göstermek için basıklık ve çarpıklık değerlerinin (-2, +2) aralığında olması yeterlidir (Mayers, 2013: 53). Dolayısıyla veriler normallik şartını sağlamıştır.

Tablo 3. Covid-19 Korkusu ve Anksiyete Düzeyi Arasındaki İlişkinin Pearson Korelasyon Analizi

Değişkenler	N	$\bar{X}$	ss	Covid-19 Korkusu Ölçeği	Anksiyete Ölçeği
<i>Covid-19 Korkusu Ölçeği</i>	606	16,6436	7,2560	-	0,372*
<i>Anksiyete Ölçeği</i>	606	31,7822	10,0818	0,372*	-

* $p < 0,01$ (1- tailed)

Tablo 3’te Covid-19 korkusu ve anksiyete düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik Pearson korelasyon analizi sonuçları verilmiştir. Elde edilen sonuçlar iki değişken arasında anlamlı, orta düzeyde ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir ($P < 0,01$ ve $R(604) = 0,372$). Bir sonraki adımda basit doğrusal regresyon analizi ile ilgili değişkenlerin birbirini hangi oranda etkilediği araştırılmıştır.

Tablo 4. Covid-19 Korkusu ile Anksiyete Düzeyi Arasındaki İlişkiye Yönelik Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	T	P	R	R ²	β_0	F
Covid-19 Korkusu	Anksiyete Düzeyi	0,268	9,847	0,000	0,372	0,138	8,136	96,968

Tablo 4’te Covid-19 korkusu ile anksiyete düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik basit doğrusal regresyon analizi sonuçları verilmiştir. Anksiyete düzeyi ve Covid-19 korkusunun birbirini anlamlı şekilde etkilediği ($P = 0,000$ ve $t = 9,847$) görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre katılımcıların anksiyete düzeyleri, Covid-19 korkusu düzeylerinin %13,8’ini açıklamaktadır ($R^2 = 0,138$, $F = 96,968$ ve $P = 0,000$). Anksiyete düzeyindeki bir puanlık artışın Covid-19 korkusunu 0,268 puan artıracığı görülmüştür ($\beta = 0,268$).

3.2. Covid-19 Korkusu Düzeyinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi

Bu bölümde Covid-19 korkusu düzeyinin cinsiyet, psikolojik tedavi geçmişi, kronik hastalık mevcudiyeti ve Covid-19 deneyimleri ile yaş ve eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığı analiz edilmiştir.

Tablo 5. Covid-19 Korkusu Düzeyinin Bazı Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına Yönelik t-test Analizi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	N	$\bar{X}$	ss	t	df	P
<i>Cinsiyet</i>	Kadın	368	17,2174	6,7997	2,358	454,158	0,019
	Erkek	238	15,7563	7,8423			
<i>Psikolojik Tedavi</i>	Evet	75	18,3067	8,6789	1,812	88,160	0,073
	Hayır	531	16,4087	7,0097			
<i>Kronik Hastalık</i>	Evet	90	18,2333	7,9705	2,206	604	0,024
	Hayır	516	16,3663	7,0960			
<i>Covid-19 Geçirdiniz mi?</i>	Evet	111	18,6216	7,9430	3,202	604	0,001
	Hayır	495	16,2000	7,0253			

<i>Covid-19'dan Bir Yakınınızı Kaybettiniz mi?</i>	Evet	202	18,1782	7,9705	2,206	604	0,024
	Hayır	404	15,8762	7,0960			

Tablo 5'te, Covid-19 korkusunun cinsiyet, psikolojik tedavi geçmişi, kronik hastalık mevcudiyeti, Covid-19 geçirme ve Covid-19'dan bir yakını kaybetme değişkenlerine göre farklılaşmış farklılaşmadığı t-testi ile analiz edilmiştir. Veriler incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- ✓ Covid-19 korkusu düzeyinin, cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir ($P=0,019<0,05$ ve $t=2,358$). Kadınların Covid-19 korkusu düzeyi, erkeklerinkinden anlamlı şekilde daha yüksektir ($\bar{X}_{kadın}=17,2174>\bar{X}_{erkek}=15,7563$).
- ✓ Daha önce psikolojik tedavi görmüş olmanın Covid-19 korkusu açısından anlamlı bir fark yaratmadığı görülmektedir ($P=0,073>0,05$).
- ✓ Kronik hastalık mevcudiyetinin, Covid-19 korkusu üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açtığı görülmektedir ($t=2,260$ ve $P=0,024<0,05$). Kronik hastalığı olan bireylerin Covid-19 korkusu, olmayan bireylerden daha yüksek bulunmuştur ($\bar{X}_{evet}=18,2333>\bar{X}_{hayır}=16,3663$).
- ✓ Covid-19 geçirmiş olmanın, Covid-19 korkusunu anlamlı şekilde farklılaştırdığı görülmektedir ($P=0,001<0,05$ ve $t=3,202$). Buna göre daha önce Covid-19 geçirmiş olanların korku düzeyleri, geçirmemiş olanlara göre daha fazla bulunmuştur ($\bar{X}_{evet}=18,6216>\bar{X}_{hayır}=16,2000$).
- ✓ Covid-19 sebebiyle bir yakınının ölümü, Covid-19 korkusunu anlamlı şekilde etkileyen bir faktördür ($P=0,000<0,05$ ve $t=3,549$). Covid-19'a bağlı olarak bir yakını kaybedenlerin Covid-19 korkusu düzeyi, kaybetmeyenlerin korku düzeyinden daha yüksek bulunmuştur ($\bar{X}_{evet}=18,1782>\bar{X}_{hayır}=15,8762$).

Tablo 6. Covid-19 Korkusu Düzeyinin Bazı Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına Yönelik Anova Analizi Sonuçları

Değişken	Grup	N	$\bar{X}$	ss	F	P	Post-Hoc				
							18-27	28-37	38-47	48-57	58-65
Yaş	18-27	247	16,8138	7,8606	4,084	0,003	-	0,984	0,909	1,000	0,006*
	28-37	148	16,1014	7,1882			-	1,000	0,998	0,002*	
	38-47	111	15,7928	6,9728			-	0,982	0,001*		
	48-57	80	16,8125	6,6601			-	0,013*			
	58-65	20	22,6000	10,9323			-				
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	35	23,0571	9,7073	10,360	0,000	-	0,000*	0,000*	0,000*	
	Lise	115	16,6696	7,4947			-	0,993	0,954		
	Lisans	353	16,2266	6,7348			-	0,998			
	L. Üstü	103	15,8641	6,7997			-				

Tablo 6'da, Covid-19 korkusunun yaş ve eğitim düzeyi değişkenlerine göre farklılaşmış farklılaşmadığını gösteren Anova analizinin çıktıları yer almaktadır. Veriler incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- ✓ Covid-19 korkusunun yaşa göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir ($P=0,003<0,05$ ve $F=4,084$). Hangi grupların farklılaştığını tespit etmek için verilere Hochberg's GT2 Post-Hoc analizi uygulanmış, buna göre 58-65 yaş aralığındaki kişilerin diğer tüm yaş aralıklarından anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. 58 yaş üstü bireylerin Covid-19 korkusunun diğer yaş gruplarından daha fazla olduğu tespit edilmiştir ($\bar{X}_{58-65}=22,6000>\bar{X}_{18-27}=16,8138$, $\bar{X}_{28-37}=16,1014$, $\bar{X}_{38-47}=15,7928$ ve $\bar{X}_{48-57}=16,8125$).
- ✓ Eğitim düzeyinin, Covid-19 korkusu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($P=0,000<0,05$ ve $F=10,306$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu görebilmek için Hochberg's GT2 testi uygulanmıştır. Analiz sonucu, ilköğretim mezunu bireylerin, diğer tüm gruplardan anlamlı şekilde ayrıştığını göstermiştir. İlköğretim mezunlarının Covid-19 korkusu ölçeğinde verdikleri yanıtların toplamalarının ortalaması $\bar{X}_{ilköğretim}=23,0571$ bulunmuştur. Diğer gruplarda bu ortalamalar 15,8641~16,6696 arasında değer almıştır. Buradan yola çıkarak eğitim seviyesi düşüktüğü Covid-19 korkusunun arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

3.3. Anksiyete Düzeyinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi

Bu bölümde anksiyete düzeyinin cinsiyet, psikolojik tedavi geçmişi, kronik hastalık mevcudiyeti ve Covid-19 deneyimleri ile yaş ve eğitim düzeyine göre farklılaşmış farklılaşmadığı analiz edilmiştir.

Tablo 7. Anksiyete Düzeyinin Bazı Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına Yönelik t-Test Analizi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	N	$\bar{X}$	ss	t	df	P
Cinsiyet	Kadın	368	33,3641	10,8021	5,172	586,309	0,000
	Erkek	238	29,3361	8,2995			
Psikolojik Tedavi	Evet	75	37,9467	12,5050	4,689	86,163	0,000

Kronik Hastalık	Hayır	531	30,9115	9,3837			
	Evet	90	35,4556	12,4044			
	Hayır	516	31,1415	9,4892	3,143	107,901	0,002
Covid-19 Geçirdiniz mi?	Evet	111	36,7027	11,5983			
	Hayır	495	30,6788	9,3737	5,111	143,896	0,000
Covid-19'dan Bir Yakınınızı Kaybettiniz mi?	Evet	202	34,0446	10,5010			
	Hayır	404	30,6510	9,6820	3,953	604	0,000

Tablo 7'de, anksiyete düzeyinin cinsiyet, psikolojik tedavi geçmişi, kronik hastalık mevcudiyeti, Covid-19 geçirme ve Covid-19'dan bir yakını kaybetme değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı t testi ile incelenmiştir. Veriler incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- ✓ Anksiyete düzeyinin, cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir ($P=0,000<0,05$ ve $t=5,172$). Kadınların anksiyete düzeyi, erkeklerinkinden anlamlı şekilde daha yüksektir ($\bar{X}_{kadın}=33,3641>\bar{X}_{erkek}=29,3361$).
- ✓ Anksiyete düzeyinin, daha önce psikolojik tedavi görmüş olma durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir ($P=0,000<0,05$ ve $t=4,689$). Buna göre daha önce psikolojik tedavi görmüş olanların anksiyete seviyeleri, diğer gruptan anlamlı şekilde daha yüksektir ($\bar{X}_{evet}=37,9467>\bar{X}_{hayır}=30,9115$).
- ✓ Kronik hastalık faktörünün anksiyete düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılık yarattığı görülmüştür ($t=3,143$ ve $P=0,002<0,05$). Kronik hastalığı olan bireylerin anksiyete düzeylerinin, kronik hastalığı olmayan bireylerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($\bar{X}_{evet}=35,4556>\bar{X}_{hayır}=31,1415$).
- ✓ Covid-19 geçirmiş olmanın anksiyete düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılık yarattığı görülmüştür ($P=0,000$ ve $t=5,111$). Covid-19 geçirenlerin daha yüksek anksiyete düzeyine sahip oldukları görülmüştür ($\bar{X}_{evet}=36,7027>\bar{X}_{hayır}=30,6788$).
- ✓ Covid-19 sebebiyle bir yakını kaybetmiş olmak, anksiyete düzeyi üzerinde anlamlı bir fark yaratmaktadır ($P=0,000<0,05$ ve $t=3,953$). Yakını kaybedenlerin anksiyete düzeyi kaybetmeyenlerden daha yüksek bulunmuştur ($\bar{X}_{evet}=34,0446>\bar{X}_{hayır}=30,6510$).

Tablo 8. Anksiyete Düzeyinin Bazı Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına Yönelik Anova Analizi Sonuçları

Değişken	Grup	N	$\bar{X}$	ss	F	P	Post-Hoc				
							18-27	28-37	38-47	48-57	58-65
Yaş	18-27	247	33,8623	11,2419	5,304	0,000	-	0,004*	0,001*	0,567	0,996
	28-37	148	30,1622	9,1919			-	1,000	0,967	0,997	
	38-47	111	29,3874	7,7500			-	0,736	0,962		
	48-57	80	31,6250	9,1172			-	1,000			
	58-65	20	32,0000	11,9517			-	-			
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	35	35,1429	10,7844	1,557	0,199	İlköğretim	Lise	Lisans	L.Üstü	
	Lise	115	31,6957	11,0057			Anlamlı bir fark bulunamadığı için Post-Hoc analizi yapılmamıştır.				
	Lisans	353	31,7280	9,6915							
	L. Üstü	103	30,9223	9,9977							

Tablo 8'de, anksiyete düzeyinin yaş ve eğitim düzeyi değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren ANOVA analizinin çıktıları yer almaktadır. Veriler incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- ✓ Anksiyete düzeyinin yaşa göre farklılaştığı görülmüştür ($P=0,000$ ve $F=5,304$). Farklılığın nereden kaynaklandığının tespiti için Hochberg's GT2 analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre 18-27 yaş aralığındaki katılımcıların anksiyete düzeyleri ($\bar{X}_{18-27}=33,8623$); 28-37 ($\bar{X}_{28-37}=30,1622$) ve 38-47 ($\bar{X}_{38-47}=29,3874$) yaş aralığındaki katılımcıların anksiyete düzeylerine göre anlamlı bir fark göstermiştir. Bu sonuca göre 18-27 yaş arası katılımcıların anksiyete düzeylerinin 28-37 ve 38-47 yaş gruplarındaki katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.
- ✓ Elde edilen verilere göre eğitim düzeyi anksiyete seviyesini anlamlı şekilde etkilememektedir ($P=0,199>0,05$).

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgulara yönelik sonuçlara, konu ile ilgili tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

4.1. Sonuç

Araştırma neticesinde elde edilen bulgular değerlendirilerek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- ✓ Covid-19 korkusu ile anksiyete düzeyi arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır. Anksiyete seviyesi yüksek katılımcıların Covid-19 korkularının daha yüksek olduğu görülmüştür.
- ✓ Covid-19 korkusu düzeyi kadınlarda, 58-65 yaş arası bireylerde, ilköğretim mezunlarında, kronik hastalığı olanlarda, Covid-19 geçirenlerde ve Covid-19'dan dolayı bir yakını kaybedenlerde anlamlı şekilde daha yüksek bulunmuştur.
- ✓ Anksiyete düzeyi kadınlarda, 18-27 yaş arası bireylerde, psikolojik tedavi geçmişi olanlarda, kronik hastalığı olanlarda, Covid-19 geçirenlerde ve Covid-19'dan dolayı bir yakını kaybedenlerde anlamlı şekilde daha yüksek bulunmuştur.

4.2. Tartışma ve Öneriler

Bu çalışma Covid-19'dan kaynaklanan korkunun anksiyete ile olan ilişkisini anlamaya odaklanmıştır. Covid-19 korkusu ve anksiyete düzeyi çeşitli demografik verilere göre analiz edilerek literatüre daha geniş bir katkı sağlanması amaçlanmıştır. Önceki bölümde elde edilen veriler, bu bölümde literatürdeki diğer çalışmalarla karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Çalışmadan elde edilen veriler ışığında Covid-19 korkusu ile anksiyete arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Çeşitli olumsuz yaşam koşulları, afetler, salgın hastalıklar gibi olağan dışı durumlar; bireylerin, anksiyete başta olmak üzere çok sayıda psikolojik rahatsızlık geliştirmesine ortam hazırlamaktadır. Aniden ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını da şüphesiz ki bu tabloya zemin hazırlayan önemli bir gelişme olarak son iki yıla damgasını vurmuştur. Bu çalışmada da bireylerin anksiyete düzeyleri arttıkça, Covid-19 korkularının arttığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, benzer konularda yapılan daha önceki araştırmaların sonuçlarıyla uyumlu bulunmuştur. Örneğin Bakioğlu'nun (2020: 1-14) çalışmasında Covid-19 korkusu ile anksiyete, depresyon ve stres arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde Harper ve arkadaşlarının 2020 yılındaki çalışmasında da depresyon, anksiyete ve Covid-19 korkusu arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır (Harper ve ark., 2020: 1-14).

Demografik verilere dayalı analizlerde, kadınların Covid-19 korkusu düzeylerinin erkeklerden daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Çeşitli çalışmalar kadınların korku ve anksiyete düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğunu göstermiştir (Arrindell, 2000: 509-530; Mclean ve Anderson, 2009: 496-505). Bununla birlikte Kim ve arkadaşlarının 2018 yılında yürüttüğü çalışmanın sonuçlarına göre, kadınların sağlıkla ilgili konularda risk algılarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Kim ve ark., 2018: 54-59). Covid-19 korkusunu konu alan çeşitli çalışmalar, Covid-19 korkusu düzeyinin kadınlarda daha yüksek olduğunu göstermektedir (Bakioğlu ve ark., 2020: 1-14; Doshi ve ark., 2020: 1-9; Gencer, 2020: 1153-1173; Tatal ve Efe, 2020: 318-325). Dolayısıyla çalışmada elde edilen sonuçların, literatürdeki benzer araştırmalarla da paralellik gösterdiği görülmektedir.

Anksiyete düzeyi ile cinsiyet arasındaki ilişkide, kadınların anksiyete düzeylerinin erkeklerinden anlamlı şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuca ulaşılmasında kültürel etkilerin yanı sıra, sosyal faktörlerin de rolü olduğu düşünülmektedir. Nitekim kadınların günümüzde sosyal alanlarda kendine yer bulma şansı artmış olsa da, halen eğitim ve kariyer konularında çeşitli güçlükler yaşadıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra aile kurumunda evdeki hemen hemen tüm işler ve çocukla ilgilenme sorumluluğunun kadın üzerinde olması da stres kaynağı oluşturup anksiyeteyi artırabilir. Aynı zamanda Covid-19 döneminde çocuklar için uzaktan eğitim, yetişkinler için de evden çalışma gibi koşulların gelmesi, evin sorumluluğunun büyük kısmını üstlenen kadınlara daha fazla mental ve fiziksel yük bindirerek anksiyete düzeylerinin yükselmesine yol açmış olabilir. Nitekim literatürde de kadınların anksiyete düzeylerinin daha yüksek olduğunu gösteren çalışmalar yer almaktadır (Lewinsohn ve ark., 1998: 109-117; McLean ve Anderson, 2009: 496-505, Deveci ve ark., 2012: 189-196).

Yaş faktörü ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişki incelendiğinde, Covid-19 korkusunun yaş faktöründen etkilendiği ve 58-65 yaş grubunun diğer tüm gruplardan daha yüksek Covid-19 korkusuna sahip olduğu görülmüştür. Yaşlıların ve kronik hastaların Covid-19'u daha ağır geçirdiği ve mortalitenin bu iki grupta daha yüksek olduğu çeşitli çalışmalarla ortaya konmuştur (Davies ve ark., 2020: 1205-1211; Pearman ve ark., 2020: 2065-2089). Covid-19 korkusunun ilerleyen yaşlarda daha yüksek seviyede bulunması, yaşlıların bu hastalıktan daha çok etkilenmesinden kaynaklanabilir. Konuyla ilgili literatür tarandığında çeşitli fikir ayrılıkları olduğu görülmüştür. Örneğin Gencer (2020: 1153-1173), Badahdah, Khamis ve Mahyijari (2020: 289) ile Huang ve Zhao (2020: 2423-2431)'nin çalışmalarında gençlerin Covid-19 korkularının daha yüksek

olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan yaş faktörünün Covid-19 korkusunu anlamlı şekilde etkilemediğini savunan çalışmalar da mevcuttur (Bakioğlu ve ark., 2020: 1-14, Tural ve Efe, 2020: 318-325).

Yaş, anksiyete düzeyini anlamlı şekilde etkileyen bir demografik faktördür. Analizlerden elde edilen sonuca göre 18-27 yaş arası katılımcıların anksiyete düzeyleri, 28-47 yaş arası katılımcılardan anlamlı şekilde daha yüksek çıkmıştır. 18-27 yaş arasındaki gençlerin yetişkinliğe geçiş döneminde olmaları ve eğitim, iş bulma, evlilik gibi hayatının önemli bir bölümünü etkileyecek konularda karar alma aşamasında olmaları, stres ve anksiyete düzeylerini artıran önemli bir gerekçe olarak görülebilir. Aynı zamanda Covid-19 sürecinde sosyal çevrelerinden uzak kalma, eğitim ve iş hayatındaki radikal değişiklikler ve öngörülemeslik gibi güncel etkilerle birlikte gençlerdeki anksiyete düzeyinin yüksekliği açıklanmaya çalışılabilir. Gençlerin anksiyete düzeylerinin yaşlılardan daha yüksek olduğunu öne süren çalışmalara literatürde rastlamak mümkündür (Krasucki ve ark., 1998: 79-99; Mahoney ve ark., 2015: 217-240).

Eğitim seviyesinin Covid-19 korkusu üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açtığı; ilköğretim mezunu kişilerin Covid-19 korkularının diğer katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kişilerin eğitim seviyeleri arttıkça farkındalıklarının, bilinç düzeylerinin ve doğru bilgi edinebilme olasılıklarının artması beklenir. Hastalığa karşı farkındalığı ve bilinci yüksek seviyede olan bireyler hem hastalıktan korunma konusunda; hem de yakalandıkları takdirde tedavi ve iyileşme prosedürleri konusunda çeşitli kaynaklardan daha fazla ve daha doğru bilgi edinebilirler. Bu sayede korkunun en önemli motivasyon kaynaklarından biri olan belirsizlik faktörü bir nebze ortadan kalkmış olacaktır. Literatürde de benzer sonuçlar veren çalışmalar mevcuttur (Bakioğlu ve ark.,2020: 1-14; Gencer, 2020: 1153-1173).

Bu çalışmanın bulgularına bakıldığında, daha önce psikolojik tedavi görmüş olmanın Covid-19 korkusu açısından anlamlı bir fark yaratmadığı görülmektedir. Bu sonuçla ilgili olarak, Covid-19'un fizyolojik bir hastalık olduğu ve bu nedenle psikolojik tedavi geçmişiyile bir ilişkisinin olmayabileceği söylenebilir. Ancak, literatürde bunun tersine sonuca da rastlanmıştır. Harper ve ark. tarafından yürütülen çalışmada, daha önce psikolojik tedavi gören kişilerin Covid-19 korkusunun daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Harper ve ark., 2020: 1-14). Bu iki araştırma sonucu bu konuda bir fikir birliği sağlanamadığını göstermiştir. Bu nedenle ileride yapılacak araştırmalarda bu değişkenler tekrar ele alınabilir.

Daha önce psikolojik tedavi gördüğünü belirten katılımcıların anksiyete düzeyi, psikolojik tedavi görmemiş olanlardan daha yüksek bulunmuştur. Pandemi sebebiyle yaşanan ekonomik sıkıntılar, karantina süreçleri ve sosyal yaşamdan uzaklaşmak zorunda kalmak gibi çeşitli faktörlerin, ruh sağlığı açısından olumsuz etkileri göz önünde bulundurulursa beklenen bir sonuç elde edildiği söylenebilir.

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, kronik hastalığa sahip bireylerin Covid-19 korku düzeyleri, kronik hastalığı olmayan bireylerden daha yüksek bulunmuştur. Covid-19'un kronik hastalar üzerinde daha yıkıcı etkilerinin olduğu çeşitli akademik çalışmalarla ortaya konmuş (Zhang ve ark., 2020: 767-772), bu konuda kamuoyunda da sürekli bilgilendirme ve uyarılar yapılmıştır. Bu durum kronik hastalığa sahip bireylerde Covid-19 korkusunun artmasına neden olmuş olabilir. Literatürde de benzer sonuçlara sahip çalışmalar olduğu görülmektedir (Bakioğlu ve ark.,2020: 1-14).

Çalışmada yapılan analizler, kronik hastalık varlığının anksiyete düzeyini de yükselttiğini göstermiştir. Üstelik kronik hastalığı olan bireylerin anksiyete düzeyleri normalin son derece üzerindedir. Kronik hastalıkların ömür boyu sürmesi, sık sık hastane ortamında bulunulması gerekliliği, sağlıkla ilgili her türlü olumsuz koşula karşı daha dikkatli olunması gerektiği gibi durumların kişilerin anksiyete düzeylerini yükselttiği düşünülmektedir. Ayrıca bir önceki sonuçla paralel olarak, kronik hastaları daha çok etkileyen küresel bir salgının varlığı da mevcut anksiyete düzeyini daha yukarı çekmiş olabilir. Kronik hastaların sağlıkla ilgili anksiyetesinin daha yüksek olduğunu ve stres ve depresyonu daha etkili şekilde deneyimlediklerini gösteren çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Özdin ve Özdin, 2020: 504-511; Wang ve ark., 2020: 1-25).

Kişilerin Covid-19 deneyimlerinin Covid-19 korkusu üzerinde anlamlı bir etki yaptığı görülmüştür. Covid-19 geçirenlerin korku düzeyi geçirmeyenlerden daha yüksektir. Aynı zamanda yakınlarından birini Covid-19'a bağlı sebeplerle kaybedenlerin Covid-19 korkusu, kaybetmeyen gruptan daha fazla bulunmuştur. Ölüm gibi travmatik bir olayın, üstelik yeni ortaya çıkan salgın bir hastalıktan kaynaklanan bir ölümün, kişilerin korku seviyelerini artırması beklenen bir sonuçtur.

Katılımcıların anksiyete düzeylerinin Covid-19'la ilgili deneyimlerine göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. Covid-19 geçiren katılımcıların anksiyete seviyeleri, geçirmeyenlerden daha yüksek çıkmıştır. Covid-19'dan bir yakını kaybeden katılımcıların da benzer şekilde anksiyete düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Hastalık ve ölüm gibi travmatik olaylar, anksiyete başta olmak üzere çok sayıda psikolojik hastalığı tetiklemektedir. Literatür incelendiğinde de hayat boyu hastalıklarla yaşayan veya hastalık

neticesinde tanıdıklarını kaybeden kişilerin anksiyete ve depresyon seviyelerinin daha yüksek olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Aydm ve ark., 2002: 119-124; Hacıhasanoğlu ve ark., 2010: 209-216).

Araştırmada elde edilen sonuçlar göz önüne alınarak, çalışmanın aşağıdaki önerilerle sonlandırılması uygun bulunmuştur.

- ✓ Veriler incelendiğinde, yüksek anksiyete düzeyine sahip katılımcıların sayısının fazla olduğu görülmüştür. Kişilerin kaygılarının sebeplerini bulmaları ve bu olumsuzluğun önüne geçmeleri için kolay ulaşılabilecekleri psikolojik destek hizmetleri sunulmalıdır.
- ✓ Evde izolasyon, okulların uzaktan eğitime geçişi, evden çalışma, sosyal ve kültürel etkinliklerin yapıldığı mekânların kapatılması gibi tedbirler, insanları sosyalleşme imkânlarından alıkoymaktadır. İnsanın sosyal bir varlık olduğu göz önünde bulundurularak aşı ve tedavi çalışmalarına hız kazandırılmalı ve toplumun bir an önce pandemi öncesi koşullara dönmesi sağlanmalıdır.
- ✓ Hastalıkla ilgili epeyce bilgi edinilmiş olsa da, özellikle medyada birbirinden farklı görüşler sunan uzmanlar zaman zaman kafa karışıklığına ve yanlış anlaşılmalara sebep olmaktadır. Bu durum kişilerde güven problemine yol açabilir. Dolayısıyla hem salgın süreci ile ilgili hem de aşı ve tedavi süreçleriyle ilgili toplumun resmi kurumlardan şeffaf bir şekilde bilgi alabilmesine olanak yaratılmalıdır.
- ✓ Konuyla ilgili literatürdeki çalışmaların gittikçe artması olumlu bir gelişmedir. Ancak özellikle psikolojik olarak risk altında olan gruplara yönelik spesifik alanlara yönelen çalışmaların yapılmasının uzun vadede faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Ağal, S. (2015). *Kamu ve özel hastanelerde çalışan doktorların duygusal zekâ ve anksiyete düzeyleri açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Ahorsu, D. K., Lin, C. Y., Imani, V., Saffari, M., Griffiths, M. D., & Pakpour, A. H. (2020). The fear of COVID-19 scale: development and initial validation. *International journal of mental health and addiction*, 1-9.

Alkan, M. (2007). *Duygudurum ve anksiyete bozukluklarında panik-agorafobik spektrumun ve erişkin ayrılma anksiyetesinin komorbiditesi ve etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.

Arrindell, W. A. (2000). Phobic dimensions: IV. The structure of animal fears. *Behaviour research and therapy*, 38(5), 509-530.

Aydm, N., Gürel, D., Vural, A., & Vargel, S. (2002). Bronşial astım hastalarında depresyon ve anksiyete varlığı. *Türkiye Klinikleri Allerji-Astım*, 4, 119-124.

Badahdah, A. M., Khamis, F., & Al Mahiyjari, N. (2020). The psychological well-being of physicians during COVID-19 outbreak in Oman. *Psychiatry research*, 113053, 289.

Bakioğlu, F., Korkmaz, O., & Ercan, H. (2020). Fear of COVID-19 and positivity: Mediating role of intolerance of uncertainty, depression, anxiety, and stress. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-14.

Beck, A. T., Epstein, N., Brown, G., & Steer, R. A. (1988). An inventory for measuring clinical anxiety: psychometric properties. *Journal of consulting and clinical psychology*, 56(6), 893-897.

Davies, N. G., Klepac, P., Liu, Y., Prem, K., Jit, M., & Eggo, R. M. (2020). Age-dependent effects in the transmission and control of COVID-19 epidemics. *Nature medicine*, 26(8), 1205-1211.

Deveci, S. E., Çalmaz, A., & Açıık, Y. (2012). Doğu Anadolu'da yeni açılan bir üniversitenin öğrencilerinde kaygı düzeylerinin sağlık, sosyal ve demografik faktörler ile ilişkisi. *Dicle Tıp Dergisi*, 39(2), 189-196.

DiGiovanni, C., Conley, J., Chiu, D., & Zaborski, J. (2004). Factors influencing compliance with quarantine in Toronto during the 2003 SARS outbreak. *Biosecurity and bioterrorism: biodefense strategy, practice, and science*, 2(4), 265-272.

Doshi, D., Karunakar, P., Sukhabogi, J. R., Prasanna, J. S., & Mahajan, S. V. (2020). Assessing coronavirus fear in Indian population using the fear of COVID-19 scale. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-9.

- Gencer, N. (2020). Pandemi sürecinde bireylerin koronavirüs (Kovid-19) korkusu: Çorum örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, (4), 1153-1173.
- Hacıhasanoğlu, R., Karakurt, P., Yıldırım, A., & Uslu, S. (2010). Bir sağlık ocağına başvuran kronik hastalığı olan bireylerde anksiyete ve depresyon. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 9(3), 209-216.
- Harper, C. A., Satchell, L. P., Fido, D., & Latzman, R. D. (2020). Functional fear predicts public health compliance in the COVID-19 pandemic. *International journal of mental health and addiction*, 1-14.
- Huang, Y., & Zhao, N. (2020). Chinese mental health burden during the COVID-19 pandemic. *Asian Journal of Psychiatry*, 51, 102052.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın.
- Kim, Y., Park, I. & Kang, S. (2018). Age and gender differences in health risk perception. *Central European journal of public health*, 26(1), 54-59.
- Krasucki, C., Howard, R., & Mann, A. (1998). The relationship between anxiety disorders and age. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 13(2), 79-99.
- Lewinsohn, P. M., Gotlib, I. H., Lewinsohn, M., Seeley, J. R., & Allen, N. B. (1998). Gender differences in anxiety disorders and anxiety symptoms in adolescents. *Journal Of Abnormal Psychology*, 107(1), 109-117.
- Mahoney, C. T., Segal, D. L., & Coolidge, F. L. (2015). Anxiety sensitivity, experiential avoidance, and mindfulness among younger and older adults: Age differences in risk factors for anxiety symptoms. *The International Journal of Aging and Human Development*, 81(4), 217-240.
- Mayers, A. (2013). *Introduction to statistics and SPSS in psychology*. London: Pearson.
- McLean, C. P., & Anderson, E. R. (2009). Brave men and timid women? A review of the gender differences in fear and anxiety. *Clinical Psychology Review*, 29(6), 496–505. doi:10.1016/j.cpr.2009.05.003
- Özdin, S. & Özdin, Ş. B. (2020). Levels and Predictors of Anxiety, Depression and Health Anxiety During COVID-19 Pandemic in Turkish Society: The Importance of Gender. *International Journal of Social Psychiatry* 66(5), 504-511.
- Pearman, A., Hughes, M. L., Smith, E. L., & Neupert, S. D. (2020). Mental health challenges of United States healthcare professionals during COVID-19. *Frontiers in Psychology*, 11, 2065-2089.
- Pfefferbaum, B., & North, C. S. (2020). Mental health and the Covid-19 pandemic. *New England Journal of Medicine*, 383(6), 510-512.
- Rogers, J. P., Chesney, E., Oliver, D., Pollak, T. A., McGuire, P., Fusar-Poli, P., ... & David, A. S. (2020). Psychiatric and neuropsychiatric presentations associated with severe coronavirus infections: a systematic review and meta-analysis with comparison to the Covid-19 pandemic. *The Lancet Psychiatry*, 7(7), 611-627.
- Sareen, J., Cox, B. J., Clara, I., & Asmundson, G. J. (2005). The relationship between anxiety disorders and physical disorders in the US National Comorbidity Survey. *Depression and anxiety*, 21(4), 193-202.
- Stavrakaki, C., & Vargo, B. (1986). The relationship of anxiety and depression: a review of the literature. *The British Journal of Psychiatry*, 149(1), 7-16.
- Satıcı, S. A., Kayış, A. R., Satıcı, B., Griffiths, M. D., & Can, G. (2020). Resilience, hope, and subjective happiness among the turkish population: Fear of COVID-19 as a mediator. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-16.
- Tutal, V., & Efe, M. (2020). Bireylerin psikolojik sağlık ve Covid-19 korkularının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 13(74), 318-325.
- Ulusoy, M., Sahin, N. H., & Erkmen, H. (1998). The Beck anxiety inventory: psychometric properties. *J. Cogn. Psychother*, 12(2), 163-172.
- Uzbaş, İ. T. (2002). Anksiyetenin nörobiyolojisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 5(1), 5-13.
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S. & Ho, R. C. (2020). Immediate Psychological Responses and Associated Factors During the Initial Stage of the 2019 Coronavirus Disease (COVID-19) Epidemic Among the General Population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17(1729), 1-25.

Yerkes, R. M., & Dodson, J. D. (1908). The relation of strength of stimulus to rapidity of habit-formation. *Journal of Comparative Neurology and Psychology*, 18(5), 459–482. doi:10.1002/cne.920180503

Zhang, J., Wang, X., Jia, X., Li, J., Hu, K., Chen, G., ... & Dong, W. (2020). Risk factors for disease severity, unimprovement, and mortality in COVID-19 patients in Wuhan, China. *Clinical microbiology and infection*, 26(6), 767-772.